

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

філологічний факультет

Кафедра сучасної української мови

**СИЛАБУС
навчальної дисципліни**

Методика мовленнєвого розвитку учнів у старших класах

(вибіркова)

Освітньо-професійна програма Українська мова та література

Спеціальність 014 Середня освіта

Галузь знань 01 Освіта / Педагогіка

Рівень вищої освіти бакалаврський

Мова навчання українська

Розробники: Антофійчук Алла Миколаївна, доцент, кандидат філологічних наук

Профайл викладача (-ів)

https://scholar.google.com.ua/citations?hl=uk&user=SDmo8BAAAAAJ&view_op=list_works

Контактний тел. 0372584832, 0506705971

E-mail: a.agafonova@chny.edu.ua

Сторінка курсу в Moodle

Консультації

Очні: понеділок – 13.00 – 15.00

Онлайн-консультації: вівторок – 13.00 – 15.00.

Очні консультації: за попередньою домовленістю: середа 13.00 –

15.00

1. Анотація дисципліни (призначення навчальної дисципліни).

Мовленнєвий розвиток - одна із центральних проблем у сучасній системі освіти. Вивчення мови у закладах загальної середньої освіти орієнтовано на рішення таких актуальних завдань, як мовний, емоційно-моральний і інтелектуальний розвиток. Комунікативному вихованню школярів надається особливе значення, тому що успіх у мовленнєвому розвитку визначає й результативність засвоєння інших шкільних дисциплін, створює передумови для активної й осмисленої участі в суспільному житті, забезпечує дітей необхідними в особистому житті навичками мовного поведіння, культурою мовного розвитку. Комунікативно-пізнавальна спрямованість навчання є основою нових програм, тобто на перше місце ставиться навчання мові як засобу спілкування, навчання мовної діяльності. Комунікативна орієнтація дає практичне уявлення про мову як найважливіший засіб навчання, привчає уважно слухати, адекватно сприймати мову, коректувати своє висловлення з урахуванням ситуації й цілей спілкування. У зв'язку з цим важливим є курс «Методика мовленнєвого розвитку учнів у старших класах»

2. Мета навчальної дисципліни полягає у формуванні у студентів знань з методики мовленнєвого розвитку учнів у старшій ланці освіти; : озброєння майбутніх фахівців знаннями і вміннями, необхідних для професійної діяльності; : дослідження закономірностей навчально - виховного процесу, його структури й механізмів, аналіз теорії і методики організації навчально-виховного процесу, його змісту, принципів, організаційних форм, методів, прийомів.

3. Завданнями курсу є сформувані у студентів такі фахові якості:

1) професійні вміння і навички: збагачувати майбутніх учителів знаннями у сфері методики української мови, на основі яких вони могли б досягати свідомого й міцного засвоєння учнями програмового матеріалу з української мови, ефективно організовувати навчальну діяльність школярів із цього предмета, стимулювати пізнавальну самостійність і допитливість учнів;

2) соціальні та громадянські компетентності: формувати в майбутніх учителів національне свідоме ставлення до української мови як рідної та державної; розуміння її значення як предмета шкільного навчання і засобу вивчення інших предметів, інструмента соціалізації громадянина;

3) інформаційно-цифрова компетентність: уміння самостійно застосовувати інформаційно-комунікативні технології (ІКТ) для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією з навчальною метою; навчати студентів, майбутніх учителів, самостійно працювати з навчально-методичною та довідковою літературою, пошуковими системами;

4) компетентності дослідницької діяльності: стимулювати науково-методичну творчість студентів, прагнення вдосконалювати свою педагогічну освіту, прищеплювати творче ставлення до вчительської праці.

У результаті вивчення курсу студент повинен оволодіти такими **компетентностями**: *соціально-особистісні компетентності*:

- усвідомлення необхідності навчання та самовдосконалення протягом життя;
- креативність у професійній та науковій діяльності;
- здатність до системного, критичного мислення;
- навички міжособистісної взаємодії;
- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;
- здатність вчитися й опановувати нові знання; і

інструментальні компетентності:

- здатність до усної та письмової комунікації українською мовою;
- навички дослідницької діяльності у філології,
- навички роботи з комп'ютерною технікою;

професійні компетентності:

• удосконалення професійної підготовки, розвиток пізнавальних інтересів, вміння критично працювати з навчально-методичною літературою;

• формування інноваційних професійно-методичних навичок у викладанні української мови;

• уміння співвідносити теоретичні знання з граматики української мови з практичними потребами сучасної школи, втілювати нові методичні ідеї у практику вивчення предмета.

• здатність фахівця відповідати вимогам професії та демонструвати належні особисті якості в ситуаціях професійного спілкування, мобілізуючи для цього знання фахової термінології;

• уміння демонструвати лінгвістичну освіченість, розвинене мовне чуття, широку ерудицію, знання теорії, історії, етапів формування і розвитку мови та літератури, персоналій, обізнаність із творами світового письменства, перекладною літературою; користування словниками різних типів, граматиками, довідниками, інтернет-ресурсами, електронними посібниками та ін., що сприятимуть удосконаленню мовної культури вчителя-словесника;

• володіння власним арсеналом засобів підготовки учнів до контрольної оцінювальної діяльності, моніторингу, зовнішнього незалежного оцінювання тощо;

• уміння створювати програмно-тематичні комплекси опанування матеріалу за традиційними та інноваційними технологіями навчання в сучасній школі тощо, опираючись на внутрішню мотивацію та досвід, усвідомлюючи необхідність самовдосконалення та саморозвитку;

загальнонаукові компетентності:

• базові уявлення про основи філософії, що сприяють розвитку загальної культури, соціалізації особистості, розумінню причинно-наслідкових зв'язків розвитку мови й суспільства, орієнтують на морально-етичні цінності, розширюють знання про вітчизняну історію, мову та культуру, а також уміння використовувати ці знання в професійній діяльності;

• базові знання в галузі сучасних інформаційних технологій, навички використання програмних засобів і роботи в комп'ютерних мережах;

• уміння використовувати інтернет-ресурси; базові уявлення про основи наукової діяльності та її організацію

4. Пререквізити: Цикл курсів з орфографії та орфоєпії, морфеміки та словотвору, морфології, синтаксису української мови, методики викладання граматики української мови, діалектології, культури мови, риторики, стилістики, лінгвістичного аналізу тексту, педагогіки, педагогічної майстерності, психології

5. Результати навчання У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати: теоретичні основи методики навчання мовленнєвої діяльності (методики формування вимови, навчання грамоти, читання, граматики, орфографії, зв'язного мовлення), технологію їх впровадження у навчальний процес; діагностичні методики вивчення стану мовленнєвого розвитку, а також знань, умінь та навичок з рідної мови;

вміти: вірно структурувати та організувати процес навчання мовленнєвої діяльності старшокласників; проводити різні типи уроків з рідної мови, індивідуальні та групові заняття; діагностувати стан навчальних досягнень учнів з предмету «Рідна мова».

6. Опис навчальної дисципліни

6.1. Загальна інформація

Форма навчання	Рік підготовки	Семестр	Кількість		Кількість годин						Вид підсумкового контролю
			кредитів	годин	лекції	практичні	семінарські	лабораторні	самостійна робота	індивідуальні завдання	
Денна	4	9		90	17	16			51	6	залік
Заочна	4	9		90	4	4			82		залік

6.2. Дидактична карта навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	Денна форма						Заочна форма						
	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
		л	с	пр	інд	с.р.		л	с	пр	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Змістовий модуль 1 Теоретико-історичні засади теорії і методики розвитку мови													
Тема 1. Наукові засади теорії і методики розвитку мови	7	2		2		3	4	1					12
Тема 2. Історичний огляд становлення та розвитку методики розвитку мови як науки	8	2		2		4	5	1					15
Тема 3. Завдання, зміст, засоби, форми, методи і прийоми розвитку мовлення	13	2		2		9	12			1			14

<i>старшокласників</i>												
Тема 4. <i>Особливості розвитку мовлення дітей старшого шкільного віку</i>	6	2		2		2	10					12
Тема 5. <i>Методика розвитку зв'язного мовлення старшокласників</i>	13	2		2		9	14			1		16
Тема 6. <i>Методика словникової роботи й ознайомлення з довідками</i>	5	1		2		2	11					13
Разом за ЗМ 1	52	11	8	12		17	35	2		2		41
Змістовий модуль 2. Формування граматичної, фонетичної, художньо-мовленнєвої компетенції старшокласників												
Тема 1. <i>Методика формування граматичної будови мовлення у старшокласників</i>	5	1		1		3	8					12
Тема 2. <i>Методика виховання звукової культури мовлення</i>	8	1				7	11	1				13
Тема 3. <i>Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності старшокласників</i>	7	1		1		5	12	1				14
Тема 4. <i>Особливості навчання грамоти</i>	5	1		1		3	10					14
Тема 5. <i>Педагогічний менеджмент в організації навчально-мовленнєвої діяльності старшокласників</i>	2	1				1	6			1		14

Тема 6. <i>Спільна робота шкільного закладу освіти і сім'ї з розвитку мовлення дітей</i>	4	1	1	2	5					11
Разом за ЗМ 2	31	6	4	8	21	2	2			41
Усього годин	90	17	16	51	90	4	4			82

Теми практичних занять

№	Назва теми
1	Поняття зв'язного мовлення. Види зв'язного мовлення (діалогічне, монологічне). Діалог, монолог. Ситуативне й контекстне мовлення. Сучасні дослідження проблеми розвитку зв'язного мовлення
2	Методика розвитку діалогічного мовлення. Завдання й зміст розвитку діалогічного мовлення
3	Бесіда – основний метод розвитку діалогічного мовлення. Види, зміст і тематика бесід. Значення бесід для розумового, морального та естетичного розвитку дітей
4	Методика проведення бесіди: підготовка викладача та учнів до бесіди, добір наочного, дидактичного, ілюстративного матеріалу та технічних засобів навчання до бесіди. Структура бесіди. Методичні прийоми розвитку діалогічного мовлення дітей в ході бесіди. Види запитань вчителя. Вимоги до запитань та відповідей дітей
5	Методика навчання старшокласників монологічного мовлення (розповідання). Зміст і завдання навчання старшокласників монологічного мовлення. Характеристика методів, прийомів навчання старшокласників монологічного мовлення. Види розповідей, їх класифікація, послідовність введення різних видів розповідей, їх місце на заняттях з розвитку мовлення.
6	Навчання старшокласників розповідання за дидактичними картинками. Значення картин у навчанні розповідання. Види розповідей за змістом картин. Методика навчання описових розповідей за картиною. Сюжетні й творчі розповіді. Місце розповідей за дидактичними картинками у структурі заняття з розвитку мовлення.

7	Розповіді старшокласників з досвіду. Значення цього виду розповідей, вимоги до них. Тематика розповідей. Роль сенсорного досвіду в складанні розповідей. Методичні прийоми навчання розповідання з власного досвіду: зразок розповіді, план, вказівки. Методика навчання старшокласників складання листів. Добір матеріалу для змісту листа. Структура заняття й прийоми керівництва.
8	Переказ літературних творів. Суть переказу, його значення для розвитку зв'язного мовлення, пам'яті, мислення. Добір літературних творів для переказу, вимоги до них. Вимоги до переказів (усвідомленість, послідовність, точність, образність і граматична правильність мови, інтонаційна виразність, елементи творчої доробки). Структурні компоненти заняття. Методичні прийоми навчання старшокласників переказу: запитання, план, спільний, відображений переказ, підказка, переказ за частинами, за ролями, за малюнками, з використанням ТЗН, ілюстративного матеріалу, від першої особи, переказ з елементами драматизації та навчання творчого розповідання, інсценування.
9	Навчання творчого розповідання. Роль чуттєвого досвіду, розвиток самостійності й творчої уяви в ході розповідей. Види й тематика розповідей: складання розповідей за опорними словами, продовження початку розповіді, складання початку до кінцівки розповіді, творчі розповіді на тему, розповіді про смішні епізоди про одного героя, розповіді-мініатюри (етюди), самостійне складання казок, небувальщин, складання розповідей, аналогічних прочитаним. Методика проведення кожного з цих видів розповідей. Структурні компоненти заняття й методичні прийоми навчання творчого розповідання. Методика розвитку креативного мовлення у старшокласників.
10	Використання сюжетно-рольових, дидактичних ігор, вправ, мовних логічних задач у навчанні зв'язного мовлення, їх види, зміст, місце на заняттях з розвитку мовлення та повсякденному спілкуванні. Розвиток пояснювальної, плануючої функцій мовлення на заняттях і в різних видах діяльності..

6.3. Зміст завдань для самостійної роботи

№	Назва теми
1	Теорія і методика розвитку мови як наука. Предмет, об'єкт, зміст, завдання теорії і методики розвитку мови як наукової дисципліни. Міждисциплінарні зв'язки у викладанні теорії і методики розвитку мови: філософський, психологічний, лінгвістичний,

	педагогічний цикли дисциплін.
2	Методологічні засади теорії і методики розвитку мови. Мова як суспільне явище, суспільний характер походження мови, мова як засіб спілкування, взаємозв'язок мови й мислення, слово й поняття, мова та історія, роль чуттєвого досвіду в розвитку мовлення, практика – критерій істини.
3	Природничі засади теорії і методики розвитку мови. Вчення І. Павлова про дві сигнальні системи; О.Іванова-Смоленського, М. Красногорського, М. Кольцової про становлення другої сигнальної системи в дітей. Будова центральної й периферійної частини мовного апарату.
4	Психологічні засади теорії і методики розвитку мови. Сутність понять: мова, мовлення, мовлення, мовленнєва діяльність, навчально-мовленнєва діяльність. Мовленнєва діяльність, її характеристика (Л.Виготський, С. Рубінштейн, І. Зимняя, О. Леонтьєв). Навчально-мовленнєва діяльність, її специфіка на етапі дошкільного дитинства. Зарубіжні психологи (Ж. Піаже, В. Штерн, К. Бюллер, Ш. Бюллер й ін.) та їхні праці в галузі становлення і розвитку мовлення дітей. Теорія егоцентричного мовлення Л. Виготського, Ж. Піаже. Усвідомлення дітьми дошкільного віку звукового та словникового складу мовлення. Психологічна природа мовлення. Психологічні аспекти мовлення у працях українських учених (Б. Баєв, І. Синиця, В. Семиченко та ін.). Психолінгвістика про розвиток мовлення дітей (О. Леонтьєв, І. Зимняя, О. Шахнарович та ін.).
5	Лінгводидактичні засади теорії і методики розвитку мови: знаки мови, функції мови і мовлення (комунікативна, номінативна, експресивна, гносеологічна, сигніфікативна та ін.).
6	Форми роботи з розвитку та навчання рідної мови старшокласників: навчання на заняттях, навчання і розвиток мовлення дітей у повсякденному житті. Заняття як основна форма навчання дітей рідної мови. Види занять. Особливості занять з розвитку мовлення. Специфіка занять у різновікових і цілодобових групах дошкільного закладу
7	Методи і прийоми розвитку та навчання рідної мови старшокласників. Загальне поняття про методи й прийоми. Наочні методи навчання, їх характеристика. Взаємозв'язок слова і наочності. Словесні методи навчання, їх характеристика. Практичні та ігрові методи навчання, їх характеристика. Взаємозв'язок і взаємозалежність методів навчання.

8	Прийоми навчання старшокласників. Зразок мовлення викладачай вимоги до нього. Запитання викладача й вимоги до них. Вимоги до відповідей старшокласників.
9	Характеристика мовлення дітей старшого дошкільного віку. Досягнення в розвитку мовлення дітей цього віку. Провідний вид спілкування. Функції і форми мовлення, періодизація мовленнєвого розвитку дітей (А. Маркова). Базисна характеристика мовлення випускника дошкільного закладу освіти.

7. Система контролю та оцінювання

Види та форми контролю

Форми поточного контролю:

- усне опитування;
- перевірка рефератів;
- контрольні роботи;
- есе;
- тестові завдання

Форма підсумкового контролю – іспит.

Засоби оцінювання:

- контрольні роботи;
- стандартизовані тести;
- реферати;
- презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- студентські презентації та виступи на наукових заходах;
- усне опитування;
- тренувальні вправи.

Критерії оцінювання результатів навчання з навчальної дисципліни

Оцінювання здійснюється за національною та ECTS шкалою оцінювання на основі 100-бальної системи. Загальні 100 балів включають: 60 балів – поточний контроль (по 20 балів за кожен модуль); 40 балів – іспит.

Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
	Оцінка (бали)	Пояснення за розширеною шкалою
Відмінно	A (90-100)	відмінно
Добре	B (80-89)	дуже добре
	C (70-79)	добре
Задовільно	D (60-69)	задовільно
	E (50-59)	достатньо
Незадовільно	FX (35-49)	(незадовільно) з можливістю повторного складання
	F (1-34)	(незадовільно) з обов'язковим повторним курсом

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне оцінювання (аудиторна та самостійна робота)															Кількість балів (екзамен)	Сумарна к-ть балів
Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2					Змістовий модуль 3							
Т1	Т2	Т3	Т4	Т5	Т6	Т7	Т8	Т9	Т10	Т11	Т12	Т13	Т14	Т15	40	100
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0	1	2	3	4	5		
5	5	5	5	3	3	3	3	4	4	4	4	4	4	4		

1. Андрусів С. Страх перед мовою як психоконплекс сучасного українця // Сучасність. - 1995. - No 7-8.
2. Богуш А., Шиліна Н. Мовленнєва готовність старших дошкільників до навчання в школі. – Одеса, 2003.
3. Богуш А.М. Заняття з розвитку мови – К., 1988.
4. Богуш А.М. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім Практикум. – К., 1995.
5. Богуш А.М., Орланова Н.П., Зеленко Н.І., Лихолетова В.К. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім / За ред. А.М. Богуш. – К., 1992.
6. Витоки мовленнєвого розвитку: Програма та методичні рекомендації / Укл. А.М. Богуш. – К., 1997.
7. Гавриш Н. Розвиток зв'язного мовлення. – К., 2006.
8. Діак Іван. Не тільки зросійщення // Урок української. – 2001. - No4.
9. До питання про стан мовленнєвої культури в Україні // Відродження. – 1993. - No10.
10. Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки. – К.: АТ “Обереги”, 1994.
11. Окара Андрій. Полтавський суржик і духовне плебейство // Урок української . – 2001. - No5.
12. Охрімович Андрій. Шовінізм як діагноз // Урок української. – 2000. - No 11-12.
13. Русанівський В. Єдиний мовно-образний простір українського менталітету // Мовознавство. - 1993. - No6.
14. Ткаченко О. Мовне самоствердження українців на тлі історичного досвіду народів світу // Вісн. АН України. - 1993. - No5.
15. Ткаченко Орест. Якщо держава хоче жити... (Про сучасну мовну ситуацію в Україні) // Урок української. – 2001. - No2.
16. Холодний М. Народ крізь призму мови // Київ. -1993. - No 9-10.
17. Ющук І. Мова нації – державна мова // Дніпро. -1995. - No 7-8.

7.2. Допоміжна

1. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. – М., 1966.
2. Ахутина Т.В. Порождение речи. – М., 1989.
3. Бабич Н.Д. Основи культури мовлення. – Львів, 1990.
4. Ветлугина Н.А. Общие вопросы художественного творчества ребенка // Художественное творчество и ребенок / Под ред. Н.А. Ветлугиной. – М., 1972.
5. Гавриш Н. Художнє слово і дитяче мовлення. – К., 2005.
6. Горпинич В.О. Сучасна українська літературна мова. – К., 1999.
7. Гумбольдт В. Язык и философия культуры. – М., 1985.
8. Казарцева О.М. Культура речевого общения. – М., 1999.
9. Крутій К.Л. Мовленнєве заняття: досвід, проблеми, пропозиції. – Запоріжжя, 1998.

10. Культура української мови / За ред. В.М. Русанівського. – К., 1990.
11. Леонтьев А.А. Основы психолінгвістики. – М., 1997.
12. Леонтьев А.А. Язык, речь, речевая деятельность. – М., 1969.
13. Лингвистический энциклопедический словарь: Языкознание. – М., 1990.
14. Лурия А.Р. Язык и сознание. – М., 1979.
15. Львов М.Р. Основы теории речи. – М., 2000.
16. Методичні рекомендації щодо усного і писемного мовлення. - К., 1996.
17. Основы теории речевой деятельности. – М., 1974.
18. Пентилюк М.І. Культура мови і стилістика. – К., 1994.
19. Програма середньої загальноосвітньої школи. – К., 1997.
20. Супрун А.Е. Лекции по теории речевой деятельности. – Минск, 1996.

8. Інформаційні ресурси

1. <http://www.logolife.ru/>
2. <http://www.r-rech.ru/>
3. <http://logopedia.com.ua/>
4. <http://ditky.in.ua/>

